

Сергій КОТОВ

ВІДНОВЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СПОРТИВНОГО ТОВАРИСТВА “СОКІЛ-БАТЬКО” В ГАЛИЧИНІ НА ПОЧАТКУ 1920-х РОКІВ

Проаналізовано особливості відновлення діяльності українського спортивного товариства “Сокіл-Батько” в Галичині після закінчення Першої світової війни. Встановлено найактивніших учасників організації. Схарактеризовано відносини членів товариства з місцевими органами влади, українськими політичними партіями та громадсько-політичними організаціями культурологічного спрямування. Простежено еволюцію програмних принципів товариства. Наголошено на важливій ролі громадської інституції для патріотичного виховання молоді.

Ключові слова: товариство, Галичина, молодь, національна свідомість.

“Сокіл” – тіловиховне (руханкового профілю) товариство, яке відіграло значну роль у національному відродженні народів Центрально-Східної Європи, передусім чехів. Перший “Сокіл” виник у Празі з метою поширення не тільки фізичної культури, але й пробудження національної свідомості народу. За прикладом чехів у Центрально-Східній Європі засновують інші національні сокільські організації.

У 1868 р. інженер В. Нагірний у статті “Працюймо, а Бог нам допоможе!”, опублікованій в часописі “Батьківщина”, закликав до створення пожежно-руханкових товариств у Галичині для порятунку народного майна. 11 лютого 1894 р. відбулися перші загальні збори членів “Сокілу” у Львові. Тоді ж обрано першу старшину і голову товариства (В. Нагірний)¹. Незважаючи на часту зміну назви, спричинену політичними чинниками, упродовж першої половини ХХ ст. мета діяльності організації залишалася незмінною – “виховання у його членів фізичної культури та енергії духу” в поєднанні з патріотичним світоглядом.

В українській, а тим більше зарубіжній історіографії діяльність товариства “Сокіл-Батько” малодосліджена. У роботах сучасних українських вчених (І. Андрухів²,

¹ Дацюк І. Виникнення українського спортивного товариства “Сокіл” та його діяльність наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. / І. Дацюк // “Сокіл-Батько”. Спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах. 1894–1994. – Львів, 1996. – С. 23.

² Андрухів І. Українські молодіжні товариства Галичини: 1861–1939 / І. Андрухів. – Івано-Франківськ, 1994. – 72 с.

О. Вацеби³, М. Гуїванюка⁴, А. Королька⁵, М. Трофим'яка⁶ та ін.) реконструйовано окремі сторінки роботи товариства в культурно-освітній сфері, проте поза увагою залишився період відновлення діяльності на початку 1920-х років, що зумовлює актуальність дослідження. Основа джерельної бази статті – документи Центрального державного історичного архіву України в м. Львові (ЦДАІЛ України), матеріали періодичної преси, насамперед часопис “Сокільські вісти”, а також спогади відомих українських громадсько-політичних діячів, членів товариства “Сокіл-Батько”.

Після закінчення Першої світової війни перше зібрання членів товариства відбулося тільки 26 квітня 1922 р. Цього дня на засідання організаційної секції прийшли І. Магальяс, С. Гайдучок, М. Левицький, Є. Ігнат, П. Петрик та ін. На порядку денному стояло лише одне питання – “відновлення товариства з низів” (детальніше про кількість філій див. таблицю).

Таблиця

Філії товариства (1920–1928)

Рік	Засновано – Відновлено	Ліквідовано
1920	–	–
1921	5	0
1922	52	21
1923	20	13
1924	1	2
1925	13	15
1926	252	0
1927	281	0
1928	92	44

На засіданні організаційної секції 3 жовтня 1922 р. (присутні Є. Ігнат, М. Левицький, П. Петрик, С. Гайдучок, Т. Франко та ін.) Галичину поділено на декілька областей (за ініціативою І. Магальяса). До області “Львів” входили: Перемишляни, Бібрка, Рудки, Львів зі Щирцем, Яворів та Янів. До області “Стрий”: Стрий, Жидачів, Дрогобич, Сколе, Долина. До області “Рогатин”: Рогатин, Ходорів, Бережани, Підгайці. До області “Станиславів”: Станиславів, Товмач, Богородчани, Калуш, Надвірна. До області “Коломия”: Коломия, Печеніжин, Косів, Городенка, Снятин. До області “Чортків”: Чортків, Бучач, Борщів, Заліщики, Гусятин. До області

³ Вацеба С. Нарис з історії західноукраїнського спортивного руху / О. Вацеба. – Івано-Франківськ, 1997. – 167 с.

⁴ Гуїванюк М. Січковий рух в Галичині й Буковині (1900–1914) / М. Гуїванюк. – Чернівці, 2009. – 254 с.

⁵ Королько А. Діяльність українського товариства “Сокіл” на Покутті й Галицькій Гуцульщині: порівняльний аспект (кінець ХІХ – перша третина ХХ ст.) / А. Королько // Карпати: людина, етнос, цивілізація. – 2012. – Вип. 4. – С. 73–87.

⁶ Трофим'як Б. Гімнастично-спортивні організації в національно-визвольному русі Галичини (друга половина ХІХ – перша половина ХХ ст.) / Б. Трофим'як. – Тернопіль, 2001. – 267 с.

“Тернопіль”: Тернопіль, Тербовля, Скалат, Збараж. До області “Золочів”: Золочів, Зборів, Броди. До області “Кам’янка-Струмилова”: Кам’янка-Струмилова, Радехів. До області “Сокаль”: Сокаль, Жовква, Рава-Руська. До області: “Ярослав”: Ярослав, Цішанів. До області “Самбір”: Самбір, Старий Самбір, Турка. До області “Перемишль”: Перемишль, Доброміль, Ліско, Сянік. До області “Городок”: Городок і Мостиська. П. Петрик вніс пропозицію звернутися до головного відділу товариства “Просвіта” з проханням, щоб її люстратори подбали також про віднову філій “Сокола-Батька”. М. Левицький запропонував видати доопрацьований підручник С. Горука “На соколах-крилах” для ведення руханки.

Після рішення Ради амбасадорів країн Антанти 14 березня 1923 р. вперше організаційна секція “Сокола-Батька” зібралася 23 березня того ж року в домівці товариства. На засідання прийшли: І. Магальяс, С. Гайдучок, Т. Франко, М. Левицький, В. Кузьмович та ін. В. Кузьмович повідомив про те, що у край вислано 21 студента Українського таємного університету у статусі руханково-пожених інструкторів, щоби відновити і заснувати нові сокільсько-січові гнізда. Ці студенти відбули короткий рахунково-пожежний курс і одержали всі необхідні інструкції. Водночас В. Кузьмович запропонував організувати дво-три місячний курс фізичного виховання, випускники якого могли працювати учителями руханки в українських приватних школах. Секція запропонувала розробити план курсу В. Кузьмовичу і С. Гайдучку.

І. Магальяс відзначив, що “по причині переходу Галичини під зверхність Польщі являється конечним зміна нашого Статута”. “Сокіл-Батько” мав би стати “Союзом всіх українських спортових, рахункових і пожежних товариств”, а свій “круг ділання” розширити на всі українські землі в Польщі⁷. С. Гайдучок запропонував І. Магальясу з І. Золотником внести проект змін до статуту і на засідання старшини прийти з готовим рефератом.

За місяць (21 квітня 1923 р.) відбулися загальні збори товариства “Сокіл-Батько”. Їх відкрив голова товариства М. Заячківський. Представляючи коротко звіт за 1922 р., він зазначив, що діяльність “не розвинулася як слід, а то буд то з причин пануючого режиму краю, буд то із за браку фондів”⁸. На з’їзді заслухано також звіти: господаря домівки (Галібей), організаційної секції (Ігнат), руханкової секції (Гайдучок), господаря руханкової площі (Зимак), торговельної секції (Чоповський), однострєвої комісії (Лепкий), рахункової (Левицький) і провірної комісії (Павлик). Дискусії не відбулося, бо ніхто не зголосився до виступу.

Після обрання лічильної комісії (І. Филипович, П. Гринь, А. Оприск) членами старшини стали: Ю. Вінковський, П. Зимак, В. Кузьмович, М. Левицький, П. Петрик, Т. Франко. Кандидатами на заступників членів старшини обрано: П. Кривоносюка, С. Лотоцького, Л. Лепкого, Д. Навроцьку. Провідниками вправ – О. Добринського, С. Кривокульського, О. Суховерську. До провірної (контрольної) комісії – Й. Дом’яника, І. Павлика, О. Сопотницького⁹.

У дискусії над пропозицією М. Левицького схвалено “підняти членську вкладку до 6 тис. марок польських річно”, а вкладка звичайних членів “Сокола-Батька”,

⁷ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАЛ України). – Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 49. – Арк. 76.

⁸ Там само. – Спр. 51. – Арк. 59.

⁹ Там само. – Арк. 60.

не повинна бути меншою 5 тис. марок польських у місяць. Водночас уповноважено старшину за необхідності підвищувати або ж зменшувати розмір членських внесків.

С. Ігнат у виступі нагадав, що 1923 р. “се 30 ювілей истновання «Сокола». Ми мусимо зачати від сього ювілею новий період в життю нашого товариства, а щоби це сталося – треба розвинути якнайінтензивнішу організаційну працю. Обов’язком кожного члена є стягнути найперше якнайбільше нових членів і то без огляду на їх партійні, станові, полові різниці, чи різниці віку. Товариство має стягнути в свої ряди всіх, хто є свідомими українцем. Товариство виховує не лише фізично, але й морально. І ся всесторонність виховання повинна бути власне тим притягаючим середником, яким з’єднавав би якнайбільше товариству нових членів та поширював його вплив на весь край”¹⁰.

Промовець нагадав, що красвий здвиг 1923 р. із політичних причин “не можна було відбути”. Однак запропонував: “Ми його відбути мусимо, хоч може і скромніше, як перед тим, може лише фестинами і зборами. І втому напрямі треба вже сьгодні розвинути інтенсивну підготовчу працю”¹¹.

С. Гайдучок прозвітував за діяльність старшини, зазначивши: “Старшина зачала свою роботу серед дуже невідрадних відносин. Ні звідки помочі, а чимало всякого характеру перешкод в’язали розмах старшини і не давали їй можности виконати нераз навіть найпримітивніших справ. Перешкодами такими, се перша найболючіша, – утиск уряду, а відтак друга, мало що тяжча, – байдужість власного громадянства до праці, яку веде «Сокіл-Батько»”¹². Він різко розкритикував діяльність окремих представників старшини, які не вважали своїм обов’язком взяти на себе якийсь визначений напрям праці¹³.

У підсумкових резолюціях старшина ухвалила поширити “Український город”. Ідея купівлі “Українського городу” виникла в 1911 р. Перший сокільський здвиг 10 вересня 1911 р. актуалізував цю проблему. Тодішній голова “Сокіл-Батька” І. Боберський “пінайшов на ту ціль майдан біля стрийської рогачки у Львові. Здвиг минув, але потреба майдану не лише для сокільства, але й для цілого народу, але передовсім для українців м. Львова ставала з кожним днем пекучою. Українці м. Львова не мали де відбувати своїх фестонів і забав, українська шкільна й ремісничка молодь не мала де кріпити своїх фізичних сил, старші не мали де набувати національної свідомости”¹⁴.

Загальні збори товариства в 1923 р. стали початком подальшої розбудови організації. Проте після переслідувань місцевих польських властей, активізація яких відбулася восени 1922 р., деякі філії товариства не наважилися скликати засідань. При різних нагодах “Сокіл-Батько” брав участь у національних святах, зокрема при відкритті пам’ятника національним героям у Винниках. Загалом упродовж 1922–1923 рр. старшина відбула 37 засідань, на яких вирішено 486 питань, прийнято 276 нових членів.

¹⁰ ЦДІАЛ України. – Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 49. – Арк. 61.

¹¹ Там само.

¹² Там само.

¹³ Там само.

¹⁴ Гайдучок С. Хроніка закупна Українського Городу від рр. 1911–1929 / С. Гайдучок // “Сокіл-Батько”. Спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах 1894–1994. – Львів, 1996. – С. 91.

25 квітня 1923 р. новообрана старшина на засіданні визначила чотири головні напрями діяльності:

1. Закупівля і впорядкування площі.
2. Відновлення організаційної секції.
3. Здобуття свого дому.
4. Створення часопису¹⁵.

Прозвучала й критика на адресу керівництва організації. Зокрема С. Гайдучок так оцінив перебіг загальних зборів: “Ніхто не забрав голосу в справі площі, хоча й се дуже важна і пекуча справа. Взагалі загальні збори відбулися так, немов би тільки для того, щоби відбулися. Також відносно організації, ніхто і словом не згадав. Нема нікого, хто б поїхав на село, філії відновляються самочинно, бо зі сторони «Сокола-Батька» досі не було відповідного заклику. Організаційна секція мусить розвинути якнайбільшу агітації головно при помочі свого журналу, щоби слідуочий рік не застав нас в тім самім положенню, як сего року”¹⁶.

4 травня 1924 р. В. Кузьмович виступив із проектом нового плану роботи: “Мається тепер 50-60 місцевостей, в яких би можна відновити в найкоротшім часі сокільські філії. Занепад філій є так великий, що муситься приступати до цілком нової праці, немов би товариство вперве розвивало свою діяльність. Тому не можна звертати уваги на обласний поділ, а кореспондувати працю з місцевостями. Секція повинна перейти до індивідуальної праці, а кожний член секції є лично відвічальний за перебрану на себе працю”¹⁷. У секції передбачалося заслухати такі реферати: “Боротьба і усунення перешкод властей”, “Кореспонденція з філіями”, “Узмистовнення (філії, які працюють щоб розвивали свою діяльність, їх люстрація і т. д.)”, “Урохомлення обласних філій”, “Реорганізація внутрішнього діловодства”.

Отож, можемо констатувати, що тільки з другої половини 1920-х років, зокрема 1926 р., після затвердження статуту, розпочалося масове заснування або ж відновлення філій товариства. Відновлювальні філії на початку 1920-х років місцева адміністрація з найрізноманітніших причин закривала, а нові, через відсутність затверженого статуту, не можна було заснувати. Як зауважив С. Гайдучок: “І хоть здавалося, що праця вложена тодішнім головою організаційної секції безвислідна, то все ж таки вона підготовляла ґрунт для дальшого розвою сокільства. Як тільки голова стрийського «Сокола» д-р Я. Селезінка уложив статут, який власти затвердили, робота із 1926 р. пішла наглядно вперед. Як бачимо з цифр, масово стали поставати нові сокільські гнізда, до чого причинюється у високій мірі організаційний діл «Сокола-Батька під проводом В. Гавтковича»”¹⁸.

На засіданні організаційної секції 26 січня 1926 р. із програмою подальшої діяльності виступив С. Гайдучок, який після короткого екскурсу в історію товариства перед Першою світовою війною, акценту на значенні сокільства як виховного чинника суспільства, наголосив: “Сокільські організації повинні виховувати свідомих українців – сам сокільський гімн вказує до чого ми повинні стреміти. Нам треба працювати в тім напрямі, щоби при помочі руханки виховувати наші

¹⁵ ЦДАЛ України. – Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 51. – Арк. 62.

¹⁶ Там само.

¹⁷ Там само. – Арк. 76–77.

¹⁸ Гайдучок С. Деякі цифри про сокольську організацію за 35 літ / С. Гайдучок // “Сокіл-Батько”. Спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах 1894–1994. – Львів, 1996. – С. 88.

покоління зорганізовано і привчати до послуху”¹⁹. Підсумовуючи діяльність товариства в першій половині 1920-х років, С. Гайдучок зауважив: “Робота по війні йде пиняво, деморалізація зробила своє”²⁰.

Згідно з його планом передбачалося:

1. Створити реферат пропаганди (“щоби при допомозі преси поширював ідею сокілства. Не датися ужити якій-небудь політичній партії в її партійній боротьбі”).
2. Налагодити зв’язки зі сокільськими союзами за кордоном тих народів, які “були переслідувані пануючими націями, а також німцями та американцями”.
3. Створити “правну оборону”, яка б займалася внесенням інтерпеляцій у польському парламенті.
4. Створити реферат організацій та інструкторів²¹.

Отже, в першій половині 1920-х роках товариство “Сокіл-Батько” змогло відновити передвоєнну діяльність, незважаючи на численні перешкоди польських адміністративних властей. Провідними напрямками діяльності стали: відновлення і заснування філій в повітах Галичини, затвердження статуту товариства, викуп “Українського городу” у Львові, співпраця із закордонними організаціями.

Сергей Котов. Восстановление деятельности украинского спортивного общества “Сокіл-Батько” в Галичине в начале 1920-х годов

Проаналізовано особливості відновлення діяльності українського спортивного общества “Сокіл-Отец” в Галичине после завершення Первой мировой войны, установлен круг активных участников организации, охарактеризовано отношения членов общества с местными органами власти, украинскими политическими партиями и общественно-политическими организациями культурологического направления, прослежена эволюция программных принципов общества, отмечается важная роль общественной институции для патриотического воспитания молодежи.

Ключевые слова: общество, Галичина, молодежь, национальное сознание.

Sergei Kotov. The restoration of Ukrainian Sports Association “Sokil-Batko” in Galicia in the early 1920s

The article analyses the features of the reactivation of the Ukrainian Sports Association “Sokil-Batko” in Galicia at the end of World War I and establishes the most active members of the organisation. It examines its relations with the members of local authorities, Ukrainian political parties and other civic and political organisations working in cultural sphere. The article traces the evolution of the Society’s program, stresses the importance of its role in the patriotic education of youth.

Key words: society, Galicia, youth, national consciousness.

¹⁹ ЦДІАЛ України. – Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 51. – Арк. 80.

²⁰ Там само.

²¹ Там само. – Арк. 81.